

Institutul pedagogic din Eger, R.P.U. (Director: dr. I. Szántó, prof. univ.,
candidat în științe istorice)

PRIMII ANI DE ACTIVITATE A LUI IOAN PIUARIU-MOLNAR

Z. Szókefalvi Nagy

Puține personalități din istoria medicinei ardelenne din sec. al XVIII-lea sînt atît de interesante ca *Ioan Piuariu-Molnar*. Activitatea lui a fost multi-lateral cercetată și elucidată, în primul rînd de către prof. I. Lupăș și V. L. Bologa, iar apoi de o serie de istorici și medico-istorici români și maghiari (*E. Veres, I. Bartók, Al. Neamțu* etc.) care au îmbogățit cu date prețioase bio-ergografia lui *Piuariu*. Recent *S. Izsák* a sintetizat într-un studiu cu- noștințele actuale despre primul medic oculist român (1).

Aceste investigații au fixat rolul lui *Ioan Piuariu-Molnar* în dezvoltarea me- dicinei românești, insistînd în același timp asupra aportului său la dezvoltarea limbii și culturii naționale. Majoritatea datelor bio-ergografice despre ilustra- tul medic român au fost elucidate. Cu toate acestea au existat pînă în prezent numai dovezi indirecte în ce privește primii ani din activitatea sa. Ele au trebuit să fie deduse din referirile unor documente datînd din 1786, respectiv 1787, precum și din unele pasagii ale lucrării sale „*Paraenesis*“.

Documentele pe care le-am găsit recent în Arhiva de Stat din Budapesta, în materialul fostului Guberniu ardelean, confirmă unele presupuneri fă- cute de medico-istorici care s-au ocupat cu primii ani de activitate a oculis- tului român, îmbogățind în același timp bio- și ergografia sa cu date noi.

Cînd *Ioan Piuariu-Molnar*, fiul preotului progresist din Sadu, a îmbrăți- șat cariera de vindecător al bolilor de ochi, el nu a avut nevoie de nici un învățămînt medical prealabil, nici de o diplomă de medic sau de chirurg. În timpul acela operațiile de cataractă se executau în Ardeal, cu mai mult sau mai puțin succes, în majoritatea cazurilor de către chirurghi ambulanți, foarte mulți veniți din Peninsula Balcanică (greci, macedo-români, albanezi, sîrbi).*

Nici *Piuariu-Molnar* nu și-a cîștigat cunoștințele elementare oculistice la vreo școală sau la vreun curs. Cu privire la acest fapt, el însuși declară într-un memoriu din anul 1776: „Au trecut de acum 6 ani de cînd mi-am însușit știința vindecării bolilor de ochi de la un doctor grec“ (2). Nu stim cine a fost „doctorul grec“ la care se referă, însă dat fiind faptul că inițierea sa în arta tămăduirii bolilor de ochi a avut loc între anii 1768—1770.

Tot din propria sa mărturisire reiese că el s-a putut mai desăvîrșit „pro- copsi“ întru știința tămăduirii ochilor, ajungînd astfel ca să poată reda „vederea pierdută a multor persoane, vindecîndu-le“ (2) atît în Ardeal, cit și în Banat.

Datorită unor împrejurări favorabile, *I. Piuariu-Molnar* n-a rămas însă la acest nivel empiric de vindecare a ochilor, ci a putut să-și perfecționeze

* Vezi în privința aceasta lucrările lui *C. Severeanu, V. Gomoiu, V. L. Bologa* și *N. Vătămănu*.

cunoștințele, plecând la Viena, pe baza unei ordonanțe cezaro-crăiești care decreta — așa cum scrie el — că „nu pot să fie primiți între medici și nu-și pot exercita practica acele persoane, care n-au depus examen în fața unei facultăți oficiale de medicină care să le ateste cunoștințele în această știință” (2). Probabil *I. Piuarium-Molnar* se referă la legiuirea austriacă din timpul „absolutismului luminat”, care decreta controlul diplomei medicilor, chirurgilor și farmaciștilor.

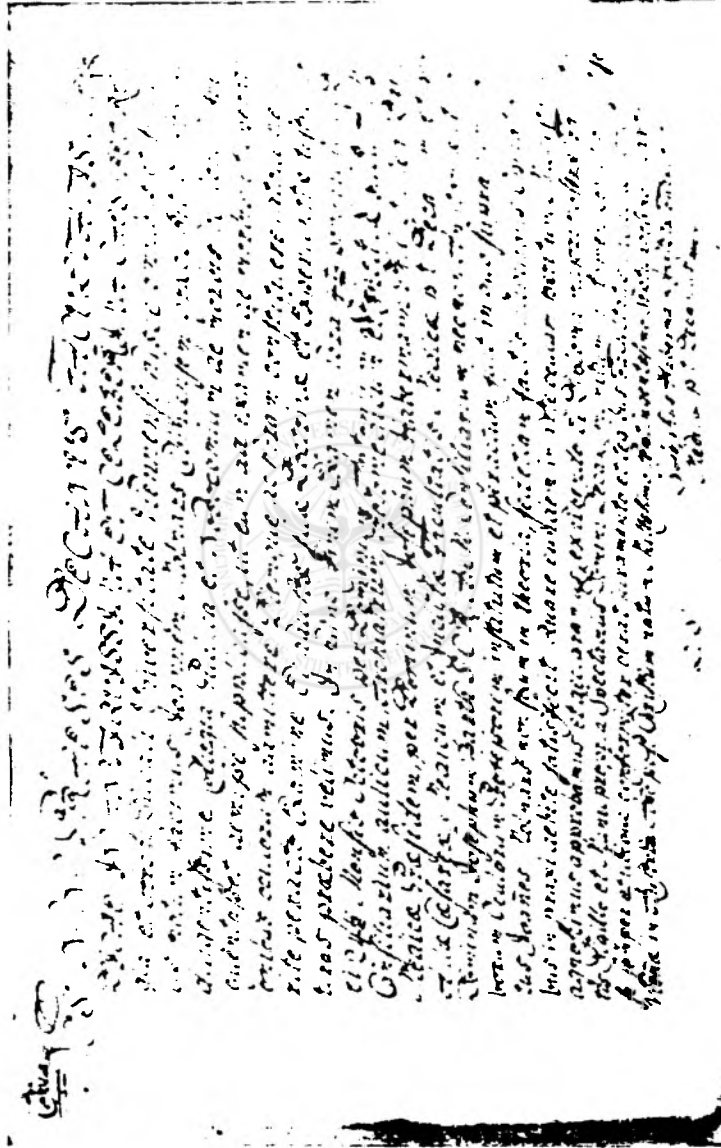
Acest tânăr inteligent și îndemnativ a fost primul care s-a oferit să plece din Ardeal pentru a face față probei grele de examen de oculist. Cercetările de pînă acum au adunat unele dovezi grăitoare în sprijinirea presupunerii, că în anii săi de studiu talentatul tânăr a fost ajutat de *Samuel von Brukenthal*. Această supoziție e întărită și de o mărturie personală — un pasaj insuficient de clar — din memoriul său mai sus citat. El pomenește acolo despre o „grație cezaro-crăiască”. Probabil se referă la propunerea guvernului ardelean de a-i acorda lui *Piuarium-Molnar* un stipendiu de studiu, propunere care a fost acceptată la Viena.

Documentele pe care le-am găsit elucidează în mod definitiv și mult discutata problemă a gradului academic al lui *I. Piuarium-Molnar*. Iată traducerea din limba latină a textului diplomei de oculist a lui *I. Piuarium-Molnar*, diplomă eliberată de Facultatea de medicină a Universității din Viena.

„Noi, președintele și decanul străvechii și ilustrei Facultăți de medicină a Universității imperiale-regale și arhiducale din Viena, aducem la cunoștință tuturor și oricui, că *Ioan Molnar* din Sibiu, de rit grecesc, după ce a frecventat în modul cel mai diligent lecțiile publice despre bolile de ochi și spitalul, a cerut cu smerenie ca să-l examinăm din cunoștințele despre bolile de ochi și operațiile acestora, să-i fixăm ziua și ora examenului, iar dacă-l va depune cu succes, să-i atestăm în scris cunoștințele și experiența ce a dovedit. În acest scop în ziua de 24 oct. ora 4 postmeridiană consilierul cezaro-crăiesc al Majestății Sale imperiale-regesti arhiducale, D-l *Anton Störck*, arhiatru și președintele vestitei Facultăți de medicină, doctor în filozofie și medicină, *Joseph Habermann*, medicul curții imperiale și decanul actual al vestitei Facultăți de medicină, precum și *Joseph Barth* prof. de anatomie și de boli de ochi, consilier al Majestății Sale imperiale-regesti arhiducale, au organizat și au ținut examenul, la care susnumitul *Ioan Molnar* a corespuns așa cum se cuvine, nu numai din teorie, dar și în ceea ce privește executarea unor operații: de aceea îl recunoaștem, îl confirmăm și-l enunțăm ca magistru versat în științele oculistice, emițîndu-i această diplomă întărită cu pece-tea mare a Facultății noastre celebre și cu iscălitura autografă a Domniei sale Domnului Decan, cu condiția ca în viitor să acționeze întotdeauna și în toate locurile în spiritul statutului și dispozițiilor Facultății de medicină. Dat la Viena, Austria, în anul 1774, după nașterea lui *Christos*. Decanul vestitei Facultăți de medicină: *Joseph Habermann*” (3).

După obținerea importante diplome de Magistru în chirurgie, *Ioan Piuarium-Molnar* s-a întors în satul său natal, unde își desfășoară cu precădere activitatea. Bolnavii săi s-au recrutat în primul rînd din rîndul săracilor, de la care nu se putea aștepta și nici nu primea vreo remunerație. Din contră, bolnavii operați de el au fost plasați în multe cazuri în propria sa locuință, el îngrijindu-i fără nici o plată și aplicîndu-le nu numai tratament medical în mod gratuit, dar dîndu-le și hrană. E deci foarte natural, că după un anumit timp, mai ales că din lipsă de spațiu a trebuit să respingă mai mulți solicitanți, el s-a adresat guvernului, cerînd numirea sa ca „medic al săracilor” și o leafă permanentă ca „să poată trăi și exista”.

Înainte de a expune în întregime memoriul său, considerăm necesar să insistăm asupra faptului că în sec. XVIII-lea în Transilvania denumirea de medic (*Arzt*, *medicus*) era folosită nu numai în legătură cu persoanele posesoare ale titlului

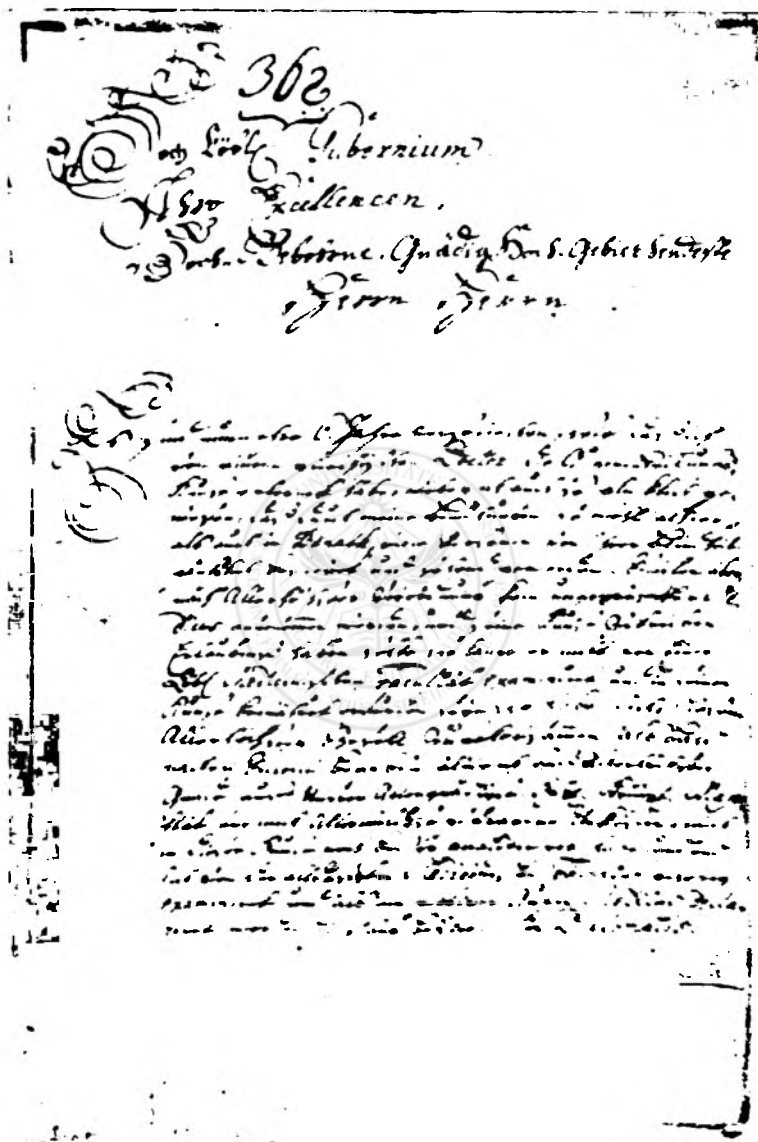

Fig. nr. 2. a): Prima pagină a cererii lui I. Piuariu-Molnar din 1776.

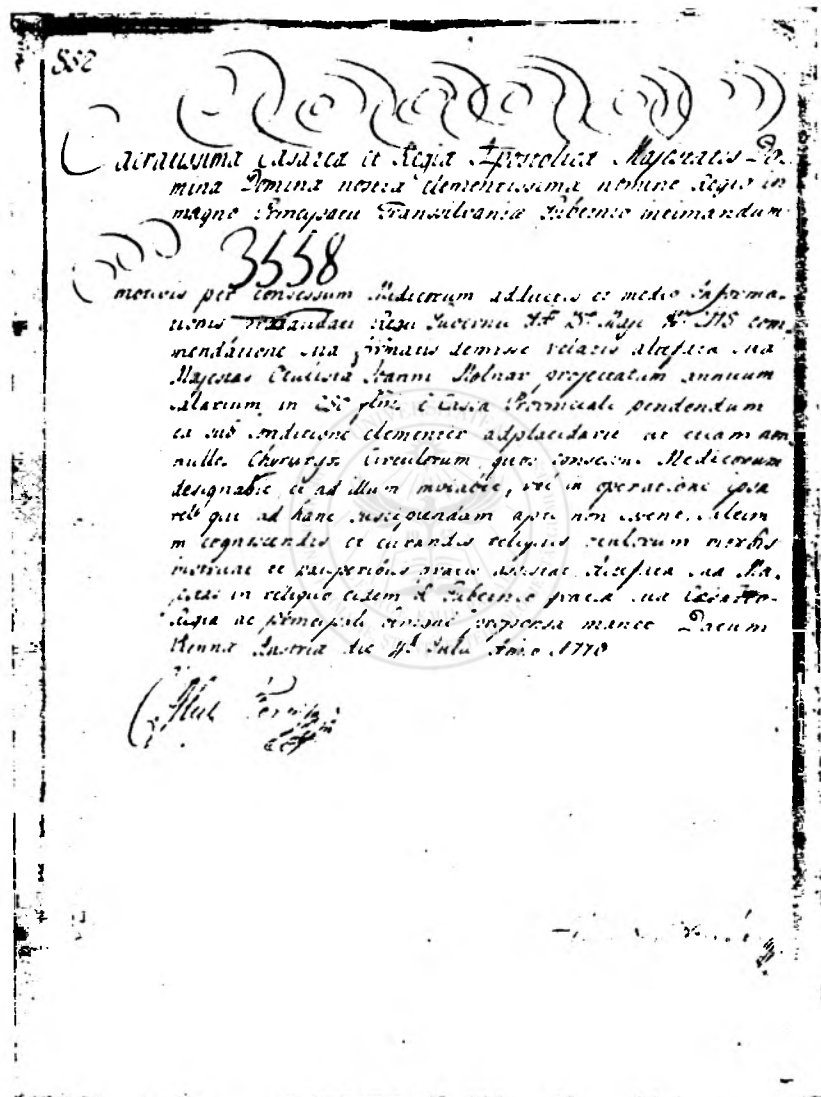

Fig. nr. 3: Actul de numire a lui I. Piuariu-Molnar

academic de doctor, ci în multe cazuri și în legătură cu maiștrii-chirurgi. În registrele guberniului cererea lui *Piuaru* este înscrisă, arătându-se că *I. Molnar* solicită postul de „medic al săracilor“. În schimb, pe coperta memoriului este trecută mențiunea că solicitantul cere funcția de „chirurgul săracilor“ (*Miserabilium chirurgus*).

Iată traducerea integrală din limba germană a memoriului: „Au trecut de acum 6 ani de când mi-am însușit știința tămăduirii ochilor la un medic grec și am avut norocul că în urma strădaniilor mele atît aici cît și în Banat, am putut reda vederea multor persoane, vindecîndu-le. Deoarece însă în urma unei prea înalte porunci nu pot fi primiți între medici și nu-și pot exercita practica acele persoane care nu au depus examen în fața unei facultăți oficiale de medicină, care să le ateste cunoștințele în această știință, pentru a mă supune acestei porunci prea înalte, cu puțin timp după aceea am plecat la Viena, unde ajutat de grația supremă a majestății cezaro-crăiești, am putut să mă procopesc smerit și mai bine, suportîndu-mi-se cheltuielile și în fine examinat fiind în mod corespunzător de Facultatea de acolo, am fost declarat medic de ochi validat, în înțelesul diplomei anexate.

Deoarece aici în țară sînt singurul medic de ochi cu examen validat, deoarece majoritatea bolnavilor mei nu sînt în situația de a-mi plăti oboselile și cheltuelile, dar pentru ca totuși să-mi pot recupera strădaniile și știința, și ca să-mi pot forma împrejurări mai favorabile, mă adresez prin prezenta cu smerenie prea cinstiului Guberniu cu cererea să-mi facă favorul, avîndu-se în vedere bolnavii care nu pot plăti, să binevoiască a-mi fixa o remunerație permanentă drept pentru care mă oblig, ca din cînd în cînd trecînd prin toată țara, să căut și să vindec acasă pe acei bolnavi săraci, care din cauza depărtării nu pot veni la mine. Mă supun hotărîrii Dvs. prea grațioase și doresc să-mi petrec restul zilelor în stimă și sinceră supunere. Smeritul sup-servitor al preanonratului Guberniu *Ioan Molnar*, medic de ochi“ (2).

Guberniul a făcut demersuri la scurt timp după sosirea memoriului. Ciorna dispoziției sale adresate Comisiei sanitare a guberniului — „ordinatus consessus medicus“ din Sibiu — datează din 1 februarie 1776. Se cere părerea comisiei în legătură cu memoriul de mai sus și, în caz aprobativ, propunerii în legătură cu salariul. Răspunsul a fost formulat într-un raport detaliat în numele comisiei sanitare de președintele acesteia, doctorul *Adam Chenot*, protomedicul Transilvaniei. În acea perioadă, cunoscutul medic luxemburghez, era de 2 ani conducătorul serviciului sanitar al Transilvaniei (4).

Raportul lui *A. Chenot* scoate în evidență înalta și excelenta pregătire profesională a solicitantului. Menționează în deosebi faptul că *I. Molnar* întrebuintează în operațiile sale de cataractă metoda „scoaterii cataractei printr-o singură tăietură“, obținîndu-se astfel o vindecare definitivă. „deoarece scoaterea cataractei elimină din ochi și cauza orbirii“. Cu metoda veche — luxarea cataractei — se obțineau numai rezultate provizorii (5).

A. Chenot amintește și faptul că *I. Molnar* este un operator cu o „dexteritate excelentă“, după părerea sa un „adevărat artist creator“ (*schaffender Künstler*), care s-a evidențiat în același timp și prin „foarte multă omenie“, cunoscînd și limba poporului.

În fața comisiei s-au prezentat 5 foști bolnavi, pe care *Piuaru-Molnar* i-a operat cu succes. Numărul celor operați de el era în realitate cu mult mai mare, însă o parte din pacienții săi din alte localități s-au întors între timp acasă. Cei operați au lăudat în mod entuziast pe medicul lor.

Pe baza depoziției lor a fost trecut în raportul comisiei sanitare, redactat de *A. Chenot*, pasajul despre simțul de omenie și devotamentul ilustrului oculist. Astfel el nu numai a întărit cele cuprinse în memoriul lui *Piuaru*

✓ Molnar, dar a inserat o serie de fapte pozitive noi, scoțind în evidență că el posedă calități extraordinare atât ca specialist, cât și ca om. Drept urmare raportul ajunge la concluzia, că e în interesul întregii țări să i se fructifice cunoștințele. A. Chenot a alăturat acestei caracterizări și unele propuneri concrete. El a arătat că iscusitul oculist nu are nici locuință, nici loc corespunzător pentru operații la Sibiu, de aceea trebuie să-și facă intervențiile și să-și îngrijească bolnavii în locuința sa din Sadu. Magistratul din Sibiu trebuie să găsească neapărat posibilitatea să-i asigure oculistului o „cameră complet amenajată”, fie în spital, fie în alt loc.

✓ Raportul comisiei consemnează cu vie satisfacție propunerea lui Piuaru Molnar de a face periodic călătorii în tot Ardealul. În legătură cu aceasta, ✓ Chenot cere ca în prealabil să fie înștiințați bolnavii de ochi din regiunea dată, iar autoritățile locale să asigure toate cele necesare pentru aceste descinderi.

✓ În legătură cu remunerarea oculistului, propunerea comisiei sanitare a fost destul de modestă. S-a preconizat suma de 250 fiorini, pentru care Piuaru-Molnar era obligat să rămână în Transilvania și să trateze în mod gratuit pe cei săraci.

✓ Răspunsul Comisiei sanitare a fost examinat de Guvernium, iar la o lună după înaintarea lui, la data de 18 mai 1776, a fost trimis la Viena pentru aprobare.

✓ Aprobarea autorităților cezaro-crăiești a sosit destul de repede pentru acele vremuri. Decretul poartă data de 4 iulie 1776. Pe baza propunerii guberniale, salariul lui I. Molnar a fost stabilit la 250 fiorini, în schimb îndatoririle sale au fost lărgite. El a fost obligat ca pentru această sumă să inițieze în operațiile de ochi pe magistri chirurghi desemnați de comisia medicală, respectiv să-i învețe pe cei care nu ar fi apti să execute operații, în arta recunoașterii și a tratamentului bolilor de ochi.

✓ Acest decret cezaro-crăiesc l-a desemnat de fapt pe Piuaru medic oculist al Ardealului și în același timp ca primul dascăl de oculistică. Totuși în decret nu apare nici o denumire oficială a cercului său de activitate (6).

✓ E adevărat că suma de 250 fiorini, stabilită ca salariu, a fost suficientă pentru a asigura un traiu modest oculistului român, dar a fost mult prea mică față de salariul medicilor șefi de comitate („physici”), stabilit în același an la suma de 400 fiorini (7).

✓ În anul 1776 în condițiile guvernului găsim încă o mențiune în legătură cu oculistul român. La 4 septembrie I. Molnar a cerut alocații suplimentare, invocând lipsa de instrumentar medical. Cererea originală s-a pierdut spre marele nostru regret. Cunoaștem în schimb răspunsul Guverniumului, care invocă faptul că salariul lui I. Molnar a fost stabilit printr-un decret cezaro-crăiesc, fără drept la recurs, iar cererea fu respinsă.

Astfel a început în 1776 activitatea medicală oficială a lui I. Piuaru Molnar, a cărei desfășurare ulterioară o cunoaștem destul de bine din valoroasele cercetări medico-istorice de pînă acum.

Sosit la redacție: 26 februarie 1966.

Bibliografie

1. IZSÁK S.: Studii și cercetări de istoria medicinei și farmaciei din R.P.R. (1961), 184; 2. Arhiva de stat din Budapesta, Gubernium Transilvanicum în politica 362/1776; 3. Arhiv. de stat Budapesta, Gub. Trans. Copia diplomei, anexă la actul 362/1776; 4. Arhiv. de stat din Budapesta. Gub. Trans. 2656/1774; 5. Ibidem. Gub. Trans. 2115/1776; 6. Ibidem. Gub. Trans. 3558/1776; 7. Ibidem. Gub. Trans. 3000/1776; 8. Ibidem. Gub. Trans. 4170/1776.